

Introducere in filosofie – model de eseu (1)

1) Dupa audierea cursului privitor la problema cunoasterii incerc sa aflu mai multe despre provocarea sceptica. Dupa o discutie despre ce m-ar putea interesa mai mult sa citesc in legatura cu subiectul respectiv (avuta in timpul orelor de consultatii) mi se recomanda sa citesc Sextus Empiricus, **Schite phyrroniene**, cartea I.

2) Pe baza acestei lecturi formulez o schita a lucrarii. O dau profesorului, care imi face cateva observatii:

Schita lucrarii

1. Introducere - prezentarea provocarii scepticismului moderat: nu putem cunoaste nimic cu certitudine;
Prezentare generala a textului lui Sextus Empiricus (modurile sceptice)

2. Prezentarea detaliata a modurilor 2 si 4 (avute in vedere in eseu):
pt 2: pornind de la existenta diferentelor dintre oameni se argumenteaza ca senzatiile noastre difera si nu putem sti care dintre ele reflecta in mod adecvat realitatea;
pt. 4: aceleasi senzatii, in imprejurari diferite, ne apar diferit, asa incat nu putem spune cum stau de fapt lucrurile

3. Prezentarea elementului comun pentru cele doua moduri: se trece de la faptul ca ma raportez intr-un anumit fel la o senzatie (mi se pare placuta sau neplacuta, mi-e teama, rusine etc.) la teza ca in functie de aceste raportari am senzatii diferite.

4. Critica acestei treceri ilicite

5. Concluzii: argumentele lui Sextus Empiricus nu sunt suficient de puternice pentru a sprijini pozitia sceptica

obs.: - nu e nevoie sa fie prezentate toate modurile; e suficient sa fie mentionata diferenta dintre cele 10 moduri si cele 5 moduri si principiul acestora (procedarea prin antiteze)

obs.: - poate ca discutarea ambelor moduri ar ocupa prea mult loc; s-ar putea alege doar unul dintre moduri; - nu e clar despre ce e vorba cand se spune: "aceleasi senzatii"

obs.: - lucrurile nu stau la fel in cazul celor doua moduri; tocmai de aceea ar trebui sa fie tratate separat;

obs.: - tocmai aceasta parte ar trebui sa fie prezentata in detaliu si sa ocupe cea mai mare parte a textului; ar trebui sa fie avute in vedere si posibilele raspunsuri din partea lui Sextus Empiricus

obs.: - concluzia este prea generala fata de ceea ce a fost tratat; nu este neaparat nevoie de alta concluzie decat aceea ca modul criticat nu este bun

3) Scriu un text, intr-o prima forma. Il dau profesorului care imi face mai multe observatii:

Prima varianta a textului

Putem cunoaste ceva cu certitudine?

Atitudinii obisnuite de incredere in posibilitatile noastre de cunoastere i se opune,

observatii:

- titlul este prea general, sugerand ca in text va fi vorba despre scepticism

odata cu aparitia filosofilor sofisti si a scepticilor, teza ca nu putem cunoaste nimic cu certitudine. In favoarea acestei teze, scepticii antici au produs o serie de argumente care au fost prezentate intr-o forma sistematica in lucrarea lui Sextus Empiricus, **Schite pyrrhoniene**, aparuta in Evul Mediu.

Sextus Empiricus prezinta ca scop al scepticilor netulburarea, spunand ca:

"scopul scepticului consta in netulburarea raportata la opinii, in simtirea echilibrata, atunci cand este vorba de lucruri pe care suntem siliti sa le induram"

Pentru a atinge acest scop el prezinta o serie de argumente numite "moduri sceptice", din care reiese ca trebuie sa ne abtinem sa ne pronuntam cu privire la orice opinie, pentru a spune daca aceasta este adevarata sau nu. Aceste moduri privesc fie senzatiile, fie felul in care rationam atunci cand dorim sa oferim temeiuri pentru o opinie. Primele moduri sunt in numar de zece:

"primul mod este cel care rezulta din felurimea animalelor, al doilea din deosebirea dintre oameni, al treilea din felul deosebit in care sunt alcatuite organele simturilor, al patrulea din imprejurari, al cincilea din asezari, distante si locuri (ale lucrurilor), al saselea din amestecurile (care difera), al saptelea din cantitatile si compunerea substantelor, al optulea din relatia (dintre lucruri), al noualea din frecventa sau raritatea (unor lucruri) si al zecelea din comportari, obiceiuri, legi, credinte mistice si convingeri dogmatice"

In cele ce urmeaza voi discuta cel de-al doilea mod.

Sextus Empiricus sustine ca noi suntem diferiti in ceea ce priveste felul in care este constituit organismul nostru si, ca urmare, unele senzatii le produc unora dintre noi durere iar altora nu. La fel, ceea ce unora li se pare placut, altora le poate parea indiferent, neplacut, sau le poate provoca chiar moartea. El spune:

"Deoarece alegerea si evitarea consta in placere si neplacere, iar placerea si neplacerea consta in senzatii si reprezentare, si cum acelasi lucru unii il aleg, iar altii il resping, urmeaza ca noi sa tragem concluzia ca pe oameni nu-i impresioneaza la fel aceleasi lucruri (...)"

Iar din aceasta conchide:

"Daca <aceleasi> lucruri ii impresioneaza pe oameni deosebit, din cauza deosebirii lor, si din acest punct de vedere se impune desigur suspendarea judecatii"

La aceasta concluzie contribuie si observatia ca oameni diferiti vor sustine opinii diferite despre senzatiile lor, iar noi nu avem nici o baza pentru a alege mai degraba ce spun unii

in ansamblu, certitudinea cunoasterii etc.

- primul pasaj este prea scolaresc; faptul ca unei atitudini i se opune o teza le-ar putea parea curios unor cititori; nu e clar de ce e important sa se discute despre scepticism si cunoastere certa;

- par. 2: citatul despre scopul scepticilor este complet nerelevant pentru ceea ce se discuta in acest text; se repeta suparator expresia "o serie de argumente"; citatul cu enumerarea celor 10 moduri nu foloseste la nimic - cineva care nu a citit textul nu poate intelege despre ce e vorba, iar cineva care l-a citit nu are nevoie de aceasta enumerare; ar putea fi, in schimb, prezentata mai clar diferenta dintre cele 10 moduri si cele 5, precum si, in cazul celor 10 moduri, diferenta dintre modurile care privesc obiectul cunoasterii si cele care privesc subiectul cunoscator; nu s-a mai vorbit (asa cum aparea in schema) despre principiul argumentarii sceptice pe baza antitezelor

- par. 3.: ar fi folositor sa se indice unde anume in text se intalneste modul 2 (I, 79-91); de asemenea, in loc de citate ar trebui sa fie prezentat intr-o forma mai structurata argumentul lui S. E. (care sunt tezele, care este concluzia etc.); argumentul ar putea fi "reconstruit" - prezentat intr-o forma diferita fata de cea in care apare la S. E., in asa fel incat sa fie mai clar si mai convingator;

- par. 4-5: observatiile critice sunt prezentate confuz, in parte si datorita faptului ca autorul incearca sa isi ia precauzii (v. "sunt destule cazuri", "se pare ca", "poate ca" etc.); ordinea in care sunt prezentate cele doua critici ("observatii") este inversata: ar trebui mai intai sa se vorbeasca despre trecerea de la comportamente la placere / durere (nu la senzatii) si apoi despre diferenta dintre *a simti X* si *a simti X in modalitatea Y*. (de

decat ce spun ceilalti.

Cu privire la acest argument s-ar putea face cateva observatii. In primul rand, sunt destule cazuri in care am putea avea exact aceleasi senzatii, doar ca felul in care ne raportam la ceea ce simtim sa difere. Sa presupunem ca avem doua persoane: uneia ii displace cafeaua, iar celeilalte ii place. Prima va evita sa bea cafea in timp ce a doua va bea cafea cu placere. Cu toate acestea, fiecare persoana va raspunde ca gustul cafelei este amar, va putea sa deosebeasca, eventual, o cafea cu lapte de o cafea fara lapte s.a.m.d. Cu alte cuvinte, senzatiile celor doua persoane nu difera, doar ce ele se raporteaza diferit la ceea ce simt. In al doilea rand, daca distingem intre placere si durere, ca trairi subiective si alegere si evitare, ca actiuni ce pot fi observate din exterior, un sceptic nu ar trebui sa treaca atat de usor la concluzia ca evitarea exprima durerea si ca alegerea unui lucru de catre cineva este un semn ca acelei persoane ii place lucrul respectiv.

Intr-adevar, asa cum se vede din exemplul de mai inainte, doua persoane pot reactiona diferit fata de cafea, fara ca senzatiile lor sa difere.

Sextus Empiricus ar putea sa raspunda la aceste observatii, probabil, vorbind despre cazuri in care o persoana simte durere iar alta nu simte nimic. Dar simpla senzatie de durere nu ne spune prea multe despre un lucru, asa ca asemenea diferente par sa nu afecteze cunoasterea noastra. Exista, bineinteles, si cazuri in care cineva poate vedea ca un lucru are o culoare iar altcineva il poate vedea de alta culoare, sau o persoana aude un zgomot iar alta nu aude nimic s.a.m.d., dar noi putem spune in asemenea cazuri cine a avut dreptate si cine a gresit, bazandu-ne pe felul in care simt majoritatea oamenilor.

In concluzie, se pare ca nu se poate sustine, doar pe baza faptului ca exista diferente intre oameni, ca noi nu putem cunoaste nimic cu certitudine.

asemenea, s-ar putea spune ca daca diferentele dintre noi pot fi observate pe baza observarii felului in care e constituit organismul nostru, atunci, in acelasi fel, am putea imagina functionarea unui organism ideal, care percepe corect lucrurile)

- par. 6: nu este vorba, propriu-zis, despre ce ar putea raspunde S. E. la criticile de dinainte, ci doar despre luarea in considerare a unor cazuri care au fost pierdute din vedere mai inainte. Primul se bazeaza pe distinctia: "a simti X in mod dureros" /vs/ "a simti durere". Aici ar trebui aratat mai clar de ce atunci cand vorbim despre senzatii de durere nu putem intemeia nici o opinie despre obiecte pe baza opiniilor despre aceste senzatii. Ultimul caz e cel mai important: persoana A simte X, iar persoana B simte Y. S-ar putea spune ca pe astfel de cazuri se intemeiaza de fapt argumentarea lui S. E., iar tot ceea ce s-a spus inainte nu reprezinta o critica, ci doar o clarificare a argumentarii lui. Daca se doreste ca argumentul sa fie respins, atunci acesta este cazul care ar trebui discutat cel mai mult. Ceea ce se spune: "ne putem baza pe ceea ce spun majoritatea oamenilor" nu e suficient, fiindca ne intereseaza cunoasterea certa si este posibil ca majoritatea oamenilor sa greseasca. - autorului ar trebui sa-i fie mai clar daca se adreseaza unui cititor care posedea notiuni elementare de epistemologie, are cunostinta de text etc. sau nu; sugestia este ca trebuie sa asume ca cititorul este unul dintre colegi, o persoana care a citit textul si a parcurs un curs introductiv de epistemologie - altminteri ar trebui sa explice multe dintre notiunile introduse etc. - textul nu este suficient de bine structurat; autorul nu spune la inceput ce isi propune sa faca in text, care sunt partile textului etc.

4) Incerc sa tin cont de observatiile primite si scriu o noua varianta a textului, la care primesc din nou o serie de observatii:

A doua varianta a textului

Ne poate impiedica faptul ca suntem diferiti sa avem certitudini?

Una dintre cele mai sacaitoare provocari filosofice este cea datorata filosofilor sceptici. Intr-o varianta moderata, aceasta provocare nu priveste posibilitatea de a avea cunoastinte certe. Argumentele scepticilor antici au fost sistematizate si prezentate in Evul Mediu de catre Sextus Empiricus, in lucrarea **Schite pyrroniene**. Autorul are in vedere doua tipuri de argumente, numite "moduri". Cele indreptate impotriva certitudinii pe care o putem obtine pe baza simturilor si cele care submineaza mecanismele de intemeiere a opiniilor, indiferent ca acestea privesc lucruri sensibile sau inteligibile. In ce priveste argumentele "scepticilor mai vechi", acestea, in numar de 10, sunt distinse in functie de ce anume constituie obiectul argumentarii: subiectul cunoscator, obiectul cunoasterii sau ambele. Principiul general al argumentarii il constituie prezentarea unor teze care se opun.

In cele ce urmeaza voi prezenta al doilea mod dintre cele 10 (I, 79-91) si il voi examina critic.

Argumentul din cel de-al doilea mod sceptic este urmatorul:

(1) Observam ca fata de aceleasi lucruri unii oameni reactioneaza diferit, unii alegand lucrurile respective iar altii evitandu-le.

(2) De asemenea, observam ca asemenea reactii sunt determinate si de constitutia diferita a organismului oamenilor respectivi.

(3) De aici conchidem ca aceleasi lucruri sunt placute pentru unii si neplacute pentru altii.

(4) Prin urmare, oamenii nu sunt impresionati la fel de aceleasi lucruri.

(5) Nu avem cum sa alegem parerea celor ce sunt impresionati de unele lucruri intr-un fel, in defavoarea parerii celor ce sunt impresionati intr-un fel diferit. Chiar daca ne-am conduce dupa parerea majoritatii oamenilor, nu am putea avea cunoastinte certe, intrucat s-ar putea ca acestia sa se insele. De asemenea, s-ar putea sa existe pareri diferite pe care inca nu le-am intalnit si acelea sa fie corecte, in timp ce cele de care am tinut noi cont sa se dovedeasca eronate.

(6) In concluzie, trebuie sa ne suspendam judecata cu privire la toate lucrurile

Observatii:

- titlul e ok (vezi insa mai jos);
- destule formulari lasa inca de dorit: provocarea sceptica nu e "sacaitoare"; "argumentul *din cel de-al doilea mod sceptic*" (si nu ar merge nici: "argumentul celui de-al doilea mod sceptic"); "actiuni ce pot fi observate din exterior" (ca si cand i s-ar opune: "actiuni ce pot fi observate din interior"); "exemple cu persoane" - propunere: "exemple in care sunt prezentate persoane care..."; "a simti *pur si simplu* ceva" - nu ar mai fi nevoie de "pur si simplu" (care mai mult incurca lucrurile), daca ordinea prezentarii ar fi inversata: "a simti ceva" si "a simti ceva intr-un anumit fel"; "o forma mai clara si *mai convingatoare*" - propunere: "mai credibila"; la a doua varianta a argumentului, la (3) (de fapt tezele ar trebui sa fie notate diferit: (1'), (2') etc.), lipseste un cuvant: "in situatiile in care toti oamenii; "sa observam ca atunci cand scepticul observa" suna suparator; "senzatii 'bune' si senzatii 'proaste'" s.a.
- unele propozitii sunt greu de urmarit fiindca sunt prea lungi; autorul isi propune sa spuna prea multe lucruri intr-o singura propozitie;
- pasajul in care se prezinta ceea ce va realiza autorul in text ar trebui sa fie scris dupa incheierea textului; asa cum este acum, indicatia este prea generala si nu il ajuta pe cititor sa parcurga mai usor textul, sa identifice partile diferite ale acestuia etc.
- distinctia dintre cele 10 moduri si cele 5 moduri nu este corecta; cele 10

sensibile.

In continuare imi propun sa fac cateva observatii. Sa observam mai intai ca nu se poate trece direct de la (1) la (3), fiindca unii oameni ar putea sa nu evite lucrurile care nu le plac din anumite motive pe care nu le stim. Daca distingem intre placere si durere, ca trairi subiective si alegere si evitare, ca actiuni ce pot fi observate din exterior, un sceptic nu ar trebui sa treaca atat de usor la concluzia ca evitarea exprima durerea si ca alegerea unui lucru de catre cineva este un semn ca acelei persoane ii place lucrul respectiv. Adaugarea tezei (2) pare sa fie importanta pentru argumentare. Aceasta teza este legata de exemple cu persoane carora anumite lucruri le fac rau sau le produc chiar moartea.

Trecerea de la (3) la (4) necesita o discutie mai detaliata. Sa distingem mai intai intre "a simti ceva intr-un mod dureros sau placut" si "a simti pur si simplu ceva". Atunci cand avem o senzatie, faptul ca o receptam drept ceva placut sau neplacut nu schimba senzatia pe care o avem. Sa presupunem ca avem doua persoane: uneia ii displace cafeaua, iar celeilalte ii place. Prima va evita sa bea cafea in timp ce a doua va bea cafea cu placere. Cu toate acestea, fiecare persoana va raspunde ca gustul cafelei este amar, va putea sa deosebeasca, eventual, o cafea cu lapte de o cafea fara lapte s.a.m.d. Cu alte cuvinte, senzatiile celor doua persoane nu difera, doar ca ele se raporteaza diferit la ceea ce simt. Pe de alta parte, daca distingem intre "a simti ceva intr-un mod dureros" si "a simti durere", putem observa ca exista o diferenta semnificativa intre situatia unei persoane care simte o durere si cea a unei persoane care nu simte nimic. Asemenea cazuri nu sunt insa relevante pentru o discutie despre cunoastere, intrucat simpla senzatie de durere nu ne ofera temeiuri pentru a avea opinii despre obiecte. Lucrurile stau ca in cazul unei dureri de dinti, cand nu putem spune nici macar ca exista in realitate un obiect care ne provoaca acea durere. De aici rezulta ca pentru a sustine (4) trebuie sa vorbim doar despre cazurile in care o persoana simte ceva (X), iar o alta persoana, aflata in aceeasi situatie, simte ceva diferit (Y), cum ar fi situatia in care cineva vede ca un obiect are culoarea rosie, iar o alta persoana vede ca obiectul respectiv are culoarea verde.

In fine, in sustinerea tezei (5) se sugereaza ca chiar si atunci cand senzatiile noastre nu difera, ar putea exista oameni care sa aiba senzatii diferite si, ca urmare, sa sustina opinii diferite de ale noastre, asa ca nu exista nici o situatie in care sa putem fi siguri ca un lucru este asa cum simtim noi.

moduri nu privesc doar senzatiile; s-ar putea renunta la distinctie, in ultima instanta; distingerea modurilor dupa "obiectul argumentarii" (o alta formulare ce ar putea fi imbunatatita) este prea sumara si nu serveste la nimic atata timp cat nu se spune ce fel de mod este, potrivit acestei distinctii, modul nr. 2; la fel stau lucrurile cu "principiul general al argumentarii"; aproape toata introducerea ar trebui rescrisa;

- de la prezentarea sistematizata (1-6) a argumentului lui S. E. si pana la reconstructia acestuia de la (1-5) lucrurile stau bine; s-ar putea lega mai bine tezele (1)-(6) de pozitia lui S. E. prin trimiteri la text (nu citate!); de asemenea, observatiile ar mai putea fi detaliate un pic;

- prezentarea reconstructiei de la (1)-(5) si critica la adresa argumentarii respective ridica probleme: nu e clar de ce observarea comportamentului oamenilor a fost lasata deoparte si s-a pastrat observarea constitutiei organismului acestora; in ce consta diferenta? (asta e o intrebare care ar fi cu siguranta pusa intr-o discutie a textului) de ce am fi mai putin indreptatiti sa presupunem diferente intre senzatii pornind de la comportament decat pornind de la constitutia organismului? de ce ar trebui ca scepticul sa isi intemeieze concluziile argumentelor drept certitudini? nu e suficient ca acestea sa fie doar plauzibile? doar noi suntem in pozitia in care urmarim cunoasterea certa, nu si oponentul sceptic; prin urmare nu ne putem folosi de ceea ce accepta scepticul ("putem identifica diferentele din organism care sunt responsabile de diferentele dintre senzatiile noastre"); mai mult, e clar ca distinctia dintre un organism sanatos si unul bolnav nu poate fi intemeiata cu certitudine, fiindca se bazeaza exact pe cunostinte provenite din simturi;

Se vedem acum cum s-ar prezenta argumentul lui într-o forma mai clara si mai convingatoare:

- (1) Observam ca unii oameni au organismul alcatuit într-un fel iar altii il au altfel.
- (2) Ca urmare a acestor diferente, se poate intampla ca unii oameni sa simta, într-o situatie ceva, iar altii, aflati in exact aceeasi situatie, sa simta ceva diferit.
- (3) Nu putem sti daca lucrurile nu ar sta asa chiar si in situatiile in toti oamenii pe care ii cunoastem par sa simta acelasi lucru in aceeasi situatie.
- (4) Nu avem nici un criteriu pe baza caruia sa spunem ca ceea ce simt unii oameni e potrivit cu realitatea iar ceea ce simt sau ar putea simtii altii nu e potrivit cu realitatea.
- (5) Prin urmare, nu puteam avea cunostinte certe despre lucrurile reale pe baza senzatiilor noastre.

Sa observam ca atunci cand scepticul observa ca pot exista diferente intre felul in care e alcatuit organismul nostru si, pe baza acestor diferente, conchide ca pot exista diferente in felul in care simtim, el presupune ca putem identifica diferentele din organism care sunt responsabile de diferentele dintre senzatiile noastre. Dar într-o astfel de situatie, daca am putea spune ce inseamna sa ai un organism sanatos si normal, ar trebui sa putem spune si care dintre senzatiile diferite pe care le au oamenii in preajma aceluiasi obiect sunt cele corecte si care nu. Iar aceasta ar inseamna ca dispunem de un criteriu pe baza caruia sa spunem ca ceea ce simt unii e potrivit cu realitatea, contrar tezei (4). In fond, acesta este felul in care rationam atunci cand spunem ca nu ceea ce vede un miop este potrivit cu realitatea, ci ceea ce vede un om care nu are miopie. Putem indica diferenta din organism care sta la baza diferentei dintre senzatiile vizuale ale celor doi oameni - deformarea globului ocular, dar putem totodata sa distingem intre situatia normala, a unui om sanatos, si cea a unui om care vede prost. Ii vom da dreptate, prin urmare, celui care sustine ca pe camp este un copac si nu celui care sustine ca pe camp se afla un abur neclar.

In concluzie, putem spune ca in ciuda faptului ca exista, într-adevar, diferente in alcatuirea organismului nostru, diferente ce ne fac ca uneori sa percepem diferit aceleasi lucruri, noi putem distinge intre senzatiile "bune" si senzatiile "proaste" si, deci, putem avea cunoastinte certe.

- in cazul in care nu sunt oferite argumente mai bune, autorul ar putea renunta la pretentia ca ofera o respingere a modului 2, schimband tabara si ramanand la pretentia ca a oferita o reconstructie mai buna a modului respectiv; in acest caz titlul ar putea fi: "Ne poate impiedica faptul ca suntem diferiti sa avem certitudini? - reconstructia unui argument sceptic"

5) Ajung la concluzia ca nu pot gasi o critica buna a variantei revizuite a argumentului sceptic, asa ca, asa cu mi s-a sugerat in observatii, redefinesc scopul eseului meu. Tinand cont si de celelalte observatii, scriu textul in forma finala:

Varianta finala**Ne poate impiedica faptul ca suntem diferiti sa avem certitudini?**

-reconstructia unui argument sceptic -

Filosofii sceptici ne-au lasat o provocare intelectuala redutabila. Potrivit pozitiei lor, nu putem avea nici un fel de cunoastere. O varianta mai slaba a acestei teze este aceea ca nu putem sti nimic cu certitudine. Aceasta teza este cea pe care o avem in vedere in continuare. Argumentele scepticilor antici au fost sistematizate si prezentate in Evul Mediu de catre Sextus Empiricus, in lucrarea **Schite pyrroniene**, sub forma a 10 moduri sceptice. Aceste moduri sunt distinse de catre autor in functie de ce anume este vizat prin argumentare: subiectul cunoscator, obiectul cunoasterii sau ambele. In genere, in cadrul argumentelor se introduc ipoteze plauzibile cu privire la natura subiectului cunoscator sau la natura obiectului cunoasterii, ipoteze din care reiese ca ar trebui sa ne abtinem de la a accepta orice cunoastere drept certa.

In cele ce urmeaza voi prezenta al doilea mod dintre cele 10 (I, 79-91). Este vorba de un argument in cadrul caruia sunt considerate diferentele care pot aparea intre persoane diferite, in calitate de subiecti cunoscatori. Aceste diferente privesc senzatiile pe care subiectii cunoscatori le au chiar si atunci cand au de a face cu acelasi obiect. Dupa prezentarea argumentului voi scoate in evidenta cateva din defectele pe care acesta le are, asa cum apare la Sextus Empiricus, iar apoi voi incerca sa prezint o varianta imbunatatita a sa.

Argumentul prezentat drept al doilea mod sceptic, asa cum apare el la Sextus Empiricus, este urmatorul:

- (1) Observam ca fata de aceleasi lucruri unii oameni reactioneaza diferit, unii alegand lucrurile respective iar altii evitandu-le. Aceste reactii sunt determinate de constitutia diferita a organismului. (I, 79-87)
- (2) De aici conchidem ca aceleasi lucruri sunt placute pentru unii si neplacute pentru altii. (I, 87; v. si I, 80)
- (3) Prin urmare, oamenii nu sunt impresionati la fel de aceleasi lucruri. (I, 87 si I, 80)
- (4) Nu avem cum sa alegem parerea celor ce sunt impresionati de unele

lucruri intr-un fel, in defavoarea parerii celor ce sunt impresionati intr-un fel diferit. Chiar daca ne-am conduce dupa parerea majoritatii oamenilor, nu am putea avea cunostinte certe, intrucat s-ar putea ca acestia sa se insele. De asemenea, s-ar putea sa existe pareri diferite pe care inca nu le-am intalnit si acelea sa fie corecte, in timp ce cele de care am tinut noi cont sa se dovedeasca eronate. (I, 88-91)

(5) In concluzie, trebuie sa ne suspendam judecata cu privire la toate lucrurile sensibile. (I, 87)

Sa cercetam in continuare in detaliu acest argument, precum si obiectiile ce i s-ar putea aduce in aceasta forma. Mai intai, trecerea de la (2) la (3) necesita o discutie mai detaliata. Pentru inceput sa distingem intre "a simti ceva" si "a simti ceva intr-un mod dureros sau placut". Atunci cand avem o senzatie, faptul ca o receptam drept ceva placut sau neplacut nu schimba senzatia pe care o avem. Putem avea aceeasi senzatie, fara sa o percepem ca dureroasa sau placuta, sa avem senzatia respectiva receptand-o drept o senzatie placuta sau drept o senzatie neplacuta. Sa presupunem ca avem doua persoane: uneia ii displace cafeaua, iar celeilalte ii place. Prima va evita sa bea cafea in timp ce a doua va bea cafea cu placere. Cu toate acestea, fiecare persoana va raspunde ca gustul cafelei este amar, va putea sa deosebeasca, eventual, o cafea cu lapte de o cafea fara lapte s.a.m.d. Cu alte cuvinte, senzatiile celor doua persoane nu difera, doar ca ele se raporteaza diferit la ceea ce simt. Pentru una gustul amar al cafelei este placut, pentru cealalta este neplacut. Dar pentru amandoua, gustul cafelei este amar. Prin urmare, nu vom putea infera din faptul ca unei persoane ii place cafeaua iar celeilalte ii displace, faptul ca uneia cafeaua i se prezinta intr-un fel iar celeilalte i se prezinta intr-un fel diferit.

Pe de alta parte, daca distingem intre "a simti ceva intr-un mod dureros" si "a simti durere", putem observa ca exista o diferenta semnificativa intre situatia unei persoane care simte o durere si cea a unei persoane care nu simte nimic. Asemenea cazuri nu sunt insa relevante pentru o discutie despre cunoastere, intrucat simpla senzatie de durere nu ne ofera temeiuri pentru a avea opinii despre obiecte. Lucrurile stau ca in cazul unei dureri de dinti, cand nu putem spune nici macar daca exista in realitate un obiect care ne provoaca acea durere. De aici rezulta ca pentru a sustine (3) trebuie sa avem in vedere doar cazurile in care o persoana simte ceva (X), iar o alta persoana, aflata in aceeasi situatie, simte ceva diferit (Y), cum ar fi situatia in care cineva vede ca un obiect are culoarea rosie, iar o alta persoana vede ca obiectul respectiv are culoarea verde.

Daca revenim acum la teza (1) putem observa ca observarea comportamentului oamenilor ne atrage atentia mai rar asupra unor cazuri precum cel amintit mai sus. Intr-adevar, daca ceea ce conteaza este diferenta dintre senzatii propriu-zise, si nu diferenta dintre placere si durere, e foarte posibil ca doi oameni care au doua senzatii diferite sa se poarte la fel, iar noi sa nu avem nici un indiciu cu privire la acea diferenta. De aceea, reiese ca in cadrul argumentarii observatia cu privire la diferentele dintre corpurile noastre si cum sunt acestea alcatuite are mai multa greutate.

In fine, in sustinerea tezei (5) se sugereaza ca chiar si atunci cand senzatiile noastre nu difera, ar putea exista oameni care sa aiba senzatii diferite si, ca urmare, sa sustina opinii diferite de ale noastre, asa ca nu exista nici o situatie in care sa putem fi siguri ca un lucru este asa cum simtim noi. Aceasta sugestie ne permite sa respingem posibilitatea certitudinii nu doar cu privire la obiectele si cazurile in care exista efectiv diferente intre felul in care simtim noi, ci chiar cu privire la toate cazurile.

Voi incerca acum sa ofer o formulare mai clara si mai credibila pentru argumentul lui Sextus Empiricus, o varianta in care acesta sa evite criticile mentionate mai inainte:

(1') Observam ca unii oameni au organismul alcatuit intr-un fel iar altii il au altfel. De asemenea, acestor diferente le corespund la unii oameni si anumite diferente de comportament.

(2') Ca urmare a acestor diferente, se poate intampla ca unii oameni sa simta intr-o situatie ceva, iar altii, aflati in exact aceeasi situatie, sa simta ceva diferit.

(3') Nu putem sti daca lucrurile nu ar sta asa chiar si in situatiile in care toti oamenii pe care ii cunoastem par sa simta acelasi lucru in aceeasi situatie.

(4') Nu avem nici un criteriu pe baza caruia sa spunem ca ceea ce simt unii oameni e potrivit cu realitatea iar ceea ce simt sau ar putea simti altii nu e potrivit cu realitatea.

(5') Prin urmare, nu putem avea cunostinte certe despre lucrurile reale pe baza senzatiilor noastre.

La acest argument s-ar putea raspunde ca exista un criteriu pe baza caruia sa putem

distinge între senzațiile potrivite cu realitatea și cele nepotrivite cu realitatea. Iar acest criteriu l-ar reprezenta funcționarea adecvată a organismului celui care realizează observația. În fond, acesta este felul în care raționăm atunci când spunem că nu ceea ce vede un miop este potrivit cu realitatea, ci ceea ce vede un om care nu are miopie. Putem indica diferența din organism care stă la baza diferenței dintre senzațiile vizuale ale celor doi oameni - deformarea globului ocular și putem totodată să distingem între situația normală, a unui om sănătos, și cea a unui om care vede prost. Îi vom da dreptate, prin urmare, celui care susține că pe câmp este un copac și nu celui care susține că pe câmp se află un abur neclar. Să observăm însă că atunci când afirmăm că organismul miopului nu funcționează adecvat, noi nu ne bazăm pe cunoștințe certe, întrucât aceste cunoștințe au fost, la rândul lor, capătate prin realizarea de observații în cadrul cărora ne-am bazat pe simțuri. Criteriile pe baza cărora am hotărât că ochiul cu globul alungit este bolnav iar cel cu globul rotund este sănătos ar putea să fie greșite. Sau s-ar putea la fel de bine ca criteriile să fie corecte, dar noi să fi observat greșit forma globilor oculari s.a.m.d. Sigur că asemenea scenarii par destul de implauzibile. Ce este important de observat rămâne însă faptul că nu putem respinge argumentul sceptic reformulat aici fără a intra într-un cerc vicios.

6) Înainte de a preda textul, îl recitesc pentru a corecta eventualele greșeli de ortografie, punctuație s.a. Pentru a preveni eventualele "accidente", încerc să nu las predarea textului pe ultima zi (cea în care expiră termenul limită pentru predarea eseurilor).